

САМОСТІЙНА РОБОТА ЯК ЧИННИК ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ДО ПОПЕРЕДЖЕННЯ І РОЗВ'ЯЗАННЯ КОНФЛІКТІВ

Холковська І. Л.

У процесі підготовки майбутніх учителів до попередження і розв'язання конфліктів важливе місце належить організації самостійної пізнавальної діяльності студентів.

Вивченню поняття «самостійна робота» присвячені дослідження С. Архангельського, М. Данилова, Б. Єсіпова, С. Заскалети, І. Казанцева, В. Козакова, О. Нікітіної, В. Олексенко, П. Підкасистого, Т. Постнікової, М. Скаткіна, І. Федоренко, С. Шарова та інших.

Аналіз наукової літератури дозволив виокремити низку основних підходів до розгляду поняття «самостійна робота»:

- з погляду встановлення певного часу на виконання завдання і обов'язковим проявом студентами самостійності і розумової напруги (С. Архангельський, І. Казанцев, І. Федоренко);
- як поєднання їх самостійної думки з їх самостійною фізичною дією (Б. Єсіпов, В. Олексенко);
- з погляду міри самостійності студентів у процесі навчальної

діяльності (С. Заскалета, Т. Постнікова).

У цих підходах розкритий внутрішній бік самостійної роботи студентів і, не повною мірою, простежується сама організація самостійної роботи.

Найбільш близькі нашому розумінню такі потрактовування самостійної роботи, в яких розглядається її суть:

- специфічна педагогічна конструкція, що визначається особливостями поставленого в ній навчально-пізнавального завдання, яке слугує головним стимулом і «пусковим» моментом розумового процесу тих, хто вчиться; (М. Данилов, В. Ляудис, М. Скаткін);

- сукупність, що складається з таких елементів, як: робота зі сприйняття і осмислення навчального матеріалу; вивчення різної літератури; переробки навчальної інформації у знання; закріплення знань, отриманих шляхом рішення завдань; підготовка до різного роду практичних занять; написання рефератів; підготовка до іспитів. Ці і інші елементи самостійної роботи тісно пов'язані, вони не є постійними і змінюються, ускладнюються відповідно до послідовного ускладнення організаційних форм і методів [2];

- організована активна діяльність студентів, спрямована на виконання поставленої дидактичної мети в спеціально відведений час: пошук знань, їх осмислення, закріплення, формування і розвиток умінь і навичок, узагальнення і систематизація знань;

- навчальне завдання, тобто те, що повинен виконати той, хто вчиться, об'єкт його діяльності, з одного боку, з іншого – форма прояву відповідної діяльності: пам'яті, мислення, творчої уяви – при виконанні навчального завдання, яке у підсумку приводить до отримання абсолютно нових, раніше невідомих знань, або поглиблення і розширення сфери дії вже отриманих знань» [7, с. 310].

У результаті П. Підкасистий доходить висновків про те, що «організація самостійної роботи тих, хто вчиться, несе в собі чітко виражену функцію управління їх пізнавальною діяльністю» [7, с. 46].

Особливо цінними для нашого дослідження є висновки П. Підкасистого відносно самостійної роботи як засобу навчання, який:

- «в кожній конкретній ситуації засвоєння відповідає конкретній дидактичній меті і завданню;

- формує у того, хто навчається, на кожному етапі його руху від незнання до знання необхідний обсяг і рівень знань, навичок і вмінь для вирішення певного класу пізнавальних завдань і відповідного просування від нижчих до вищих рівнів розумової діяльності;

- виробляє у тих, хто вчиться, психологічну установку на самостійне систематичне поповнення своїх знань і вироблення вмінь орієнтуватися в потоці наукової і суспільної інформації при рішенні нових пізнавальних

завдань» [7, с. 310].

Аналіз різних підходів до організації самостійної роботи дозволив дійти висновків, що організація самостійної роботи майбутніх учителів у галузі засвоєння знань з педагогічної конфліктології повинна забезпечувати їх послідовний перехід від одного рівня самостійної продуктивної діяльності до іншого. Причому «виокремлення у кожному типі самостійної роботи її цементуючого початку у вигляді пізнавального завдання дає можливість викладачеві заздалегідь передбачити характер пізнавальної діяльності студента і управляти цим процесом. Відсутність чітко сформульованого завдання в самостійній роботі призводить до того, що сам процес її виконання залишається прихованим для викладача, некерованим, або здійснюється стихійно» [6, с. 55].

На основі положень П. Підкасистого щодо організації самостійної роботи [7] нами проаналізовані рівні самостійної продуктивної діяльності майбутніх учителів у галузі засвоєння знань з педагогічної конфліктології, а саме:

- відтворювальний рівень (копіюючі дії), що характеризується розв'язанням професійно-педагогічних завдань у галузі засвоєння знань з педагогічної конфліктології за зразком, полягає в ідентифікації об'єктів і явищ, їх пізнанні шляхом порівняння з відомим зразком;

- репродуктивний рівень (репродуктивна діяльність) характеризується відтворенням інформації про різні властивості об'єкту, що вивчається;

- продуктивний рівень (продуктивна діяльність) характеризується самостійним застосуванням отриманих конфліктологічних знань і вмінь для вирішення професійно-педагогічних завдань, здатністю до їх інтерпретації, формулювання висновків на основі використання методів індукції і дедукції;

- творчий рівень (самостійна діяльність) характеризується здатністю до перенесення конфліктологічних знань і вмінь у нові умови при розв'язанні професійно-педагогічних завдань, варіативністю їх рішення, що забезпечує розвиток педагогічного мислення.

Для ефективного використання самостійної роботи майбутніх учителів у галузі засвоєння знань з педагогічної конфліктології викладач повинен дотримуватися низки дидактичних вимог до її організації, а саме:

- врахування рівня методологічної, теоретичної, методичної, практичної підготовленості майбутніх учителів у галузі засвоєння знань з педагогічної конфліктології під час відбору професійно-педагогічних завдань;

- методично правильне формулювання професійно-педагогічних завдань для самостійної роботи як умова реалізації «можливості студента

вже на початковому етапі роботи ідентифікувати її результати, а викладачеві – виокремити і класифікувати перешкоди, які студент не може подолати самостійно;

- забезпечення поступового переходу від одного рівня складності розв'язання професійно-педагогічних завдань до іншого;
- адекватне оцінювання якості розв'язання професійно-педагогічного завдання на основі системного аналізу ефективності запропонованих способів досягнення наміченої мети з урахуванням витрачених зусиль на вирішення завдання;
- визначення часових меж виконання того або іншого професійно-педагогічного завдання.

Основними формами організації самостійної роботи майбутніх учителів у галузі засвоєння знань з педагогічної конфліктології є: індивідуальні, групові, фронтальні.

За умов використання різних форм організації самостійної роботи студентів важливо дотримуватися принципів інтеграції і диференціації при розв'язанні професійно-педагогічних завдань у галузі засвоєння знань з педагогічної конфліктології.

Принцип інтеграції в процесі вирішення професійно-педагогічних завдань студентами реалізується, з одного боку, через фронтальні форми навчання з метою оволодіння цілісним механізмом розв'язання завдань, і, з іншого, через індивідуальні форми навчання, коли кожен студент (група студентів) повинні опанувати комплекс завдань різної складності.

Принцип диференціації в процесі вирішення професійно-педагогічних завдань студентами реалізується, з одного боку, через групові форми навчання, коли відбувається об'єднання студентів у навчальну групу, що визначається за випадковими ознаками, дозволяє враховувати відмінності між ними в процесі роботи і усувати їх (внутрішня диференціація), і, з іншого боку, через об'єднання студентів у спеціальну мікрогрупу, яка визначається на основі їх інтересів, схильностей, здібностей, індивідуальних особливостей, рівня підготовленості до вирішення професійно-педагогічних завдань для їх подальшого професійного розвитку (зовнішня диференціація) [8].

Педагогічні умови ефективного функціонування конфліктологічної підготовки майбутніх учителів є взаємопов'язаною сукупністю заходів, що забезпечують досягнення майбутніми вчителями конфліктологічної компетентності. Ефективна конфліктологічна підготовка майбутніх учителів можлива за допомогою створення і впровадження в практику освітнього процесу педагогічного університету комплексу педагогічних умов, що складається з двох взаємопов'язаних груп умов, що відображають змістові та організаційні сторони цілісного педагогічного процесу.

Список використаних джерел

1. Андрієнко О.В. Соціальна психологія: навчальний посібник / О.В. Андрієнко. – К.:Видав. центр «Академія», 2003. – 225 с.
2. Галузяк В.М. Педагогіка: Навч. посібник / В.М. Галузяк, М.І. Сметанський, В.І. Шахов. – 5-е вид., випр. і доп. – Вінниця: Вид-во ТОВ фірма «Планер», 2012. – 400 с.
3. Галузяк В.М. Педагогічна конфліктологія: Навч. посібник / В.М. Галузяк, І.Л. Холковська. – Вінниця ТОВ «Нілан ЛТД», 2015. – 208 с.
4. Гіренко С.П. Практична конфліктологія: Навч. посіб. / С.П. Гіренко. – Х.: ХНУВС, 2010. – 184 с.
5. Кузьмінський А.І. Педагогіка вищої школи: Навч. посібник. – К.: Знання, 2005. – 486 с.
6. Никитина Е.Ю. Теория и практика подготовки будущего учителя к управлению дифференциацией образования: монография / Е.Ю. Никитина. – Челябинск : ЧГПУ, 2000. – 285 с.
7. Педагогика: учебное пособие для студентов педагогич. учебн. заведений // Под ред. П.И. Пидкасистого. – М.: Российское педагогическое агентство, 1996. – 602 с.
8. Холковська І.Л. Принцип функціонально-предметної диференціації формування готовності майбутніх учителів до розв'язання конфліктів у старшій школі / І. Л. Холковська // Актуальні питання гуманітарних наук: міжвузівський збірник наукових праць молодих учених Дрогобицького державного педагогічного університету імені І.Франка. – Дрогобич: Просвіта, 2013. – Вип. 6. – Ч. II. – С. 178-185.